

Brancherapport Revalidatie 2017

Revalidatie
Nederland

Brancherapport Revalidatie 2017

Inhoudsopgave

1. Wat is medisch specialistische revalidatie?	4
2. Totaal geleverde zorg	5
3. Revalidatiepatiënten	8
4. Behandelproces	19
5. Inzet personeel	21
6. Financiën	23
7. Personeel	25
8. Kwaliteit	27

1. Wat is medisch specialistische revalidatie?

Medisch specialistische revalidatie richt zich op het herstel van autonomie en/of de verbetering van mogelijkheden van mensen met blijvend lichamelijk letsel of een functionele beperking. Het betreft complexe problematiek als gevolg van ziekte, ongeval of een aangeboren aandoening. De indicatie wordt gesteld door een medisch specialist, meestal een revalidatiearts. Revalidatie kent de functies: diagnostiek, advisering, behandeling en nazorg. Behandeling vindt plaats in een multidisciplinair team, onder coördinatie van de revalidatiearts. In dit team worden de medische disciplines samengebracht die noodzakelijk zijn voor de vaak complexe aandoeningen. Het team kent fysiotherapeuten, ergotherapeuten, logopedisten, psychologen, maatschappelijk werkers, verpleegkundigen, en nog vele andere disciplines.

Medisch specialistische revalidatie is vrijwel altijd onderdeel van een keten: de zorg vindt plaats in afstemming met andere specialismen in ziekenhuizen, verpleeghuizen, in de thuiszorg, bij huisartsen en/of andere eerstelijnsvoorzieningen. Bij kinderen en jongeren wordt nauw samengewerkt met scholen, zowel in het reguliere als in het speciale onderwijs.

Revalidatiegeneeskunde is een erkend medisch specialisme sinds 1977. Het recht op medisch specialistische revalidatie is onderdeel van het basispakket in de Zorgverzekeringswet. De indicatiestelling is uitgewerkt in de 'Indicatiestelling revalidatiezorg' van mei 2001. Medisch specialistische revalidatiezorg vindt plaats in revalidatiecentra, in algemene of academische ziekenhuizen, en in een aantal zelfstandige behandelcentra (ZBC's).

Nederland telde in 2017 19 revalidatieinstellingen die allen lid zijn van de branchevereniging Revalidatie Nederland. Daarnaast waren in 2017 14 ziekenhuizen en 4 zelfstandige behandelcentra lid van Revalidatie Nederland.

Dit brancherapport van Revalidatie Nederland bevat zowel kwantitatieve als kwalitatieve informatie over de revalidatie in Nederland. Zo wordt er ingegaan op de omvang van de revalidatiezorg, de verschillende behandelvormen en patiëntengroepen, de personele inzet, de financiën en de geleverde kwaliteit.

De gegevens in dit brancherapport hebben betrekking op 2017. Waar mogelijk wordt verslag gedaan over een langere periode.

2. Totaal geleverde zorg

Sinds dit jaar beschikt Revalidatie Nederland over een uitgebreid inzicht in de totale marktomvang en -ontwikkeling van de medisch specialistische revalidatiezorg (msr). De daarvoor benodigde gegevens zijn afkomstig van Vektis, en gebaseerd op alle declaratievergoedingen voor medisch specialistische revalidatie door de zorgverzekeraars. De gegevens zijn beschikbaar tot en met 2016.

FIGUUR 2.1 TOTALE OMZET MSR IN NEDERLAND, 2012-2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Totaal	Bedragen in € en aantallen				
Schadelast declaratiewaarden	611.558.607	657.039.576	668.994.866	598.760.920	709.666.608
Aantal unieke patiënten	190.987	191.100	201.670	200.566	217.673
Aantal zorgtrajecten	208.468	206.390	216.491	214.674	232.874
Schadelast prijspeil 2012	611.558.607	636.913.121	636.346.462	563.064.839	665.628.076
Soort instelling	Bedragen in €				
Revalidatiecentra	462.826.527	496.578.990	486.951.748	434.251.486	507.074.360
ZBC	77.801.566	95.086.261	109.874.071	98.533.042	115.269.779
Ziekenhuizen	61.098.352	55.553.568	60.495.244	55.069.978	72.828.379
UMC's	9.483.147	9.558.054	10.910.424	10.358.478	14.079.551
Totaal *	611.209.592	656.776.873	668.231.487	598.212.984	709.252.069
Hoofddiagnose	Bedragen in €				
Hersenen	245.790.716	268.427.624	270.899.748	241.387.214	282.811.479
Chronische Pijn	110.607.941	122.039.350	134.773.746	100.401.194	120.594.549
Bewegingsapparaat	99.035.685	99.867.183	98.324.232	108.260.888	125.773.331
Neurologie	61.246.698	61.911.777	60.224.644	51.398.994	67.793.812
Dwarslaesie	40.249.176	44.692.723	43.982.469	38.972.599	45.247.483
Organen	32.125.266	34.008.674	35.295.835	37.856.845	42.856.055
Amputaties	21.165.746	25.034.751	24.410.990	19.339.282	21.563.474
ICC	1.292.871	1.046.014	1.052.937	1.074.701	3.012.087
Trajecten	15.093			69.204	
Totaal *	611.529.192	657.028.096	668.964.601	598.760.921	709.652.270
Leeftijd	Aantallen patiënten				
Kinderen 0-3	4.026	3.848	3.795	3.665	3.934
Kinderen 4-11	13.863	13.808	13.947	13.591	14.667
Kinderen 12-17	10.202	10.485	10.892	10.647	11.894
Volwassenen 18-65	117.438	116.682	123.171	122.021	133.518
Volwassenen 65+	45.458	46.277	49.865	50.642	53.660
Totaal *	190.987	191.100	201.670	200.566	217.673

*Het totaal van de schadelast kan per dimensie iets afwijken. Het totaal op het hoogste aggregatieniveau is juist. Bij gedetailleerde informatie vervallen die bedragen die van minder dan vier instellingen afkomstig zijn.

De totale declaratievergoeding bedroeg in 2016 EUR 710 mln. Het aandeel van de leden van Revalidatie Nederland in deze totale omzet is 90%. De totale groei in volume lag met 2,2% de afgelopen jaren boven het afgesproken groeipercentage (1,5%) in het Bestuurlijk Hoofdlijnen Akkoord. De leden van Revalidatie Nederland bleven met 1,1% volumegroei wel binnen de gemaakte afspraken.

Opvallend is de sterke daling van de omzet in 2015. Dat komt door de 'schadelastdip' als gevolg van de verkorting van de doorlooptijd van DBC's van maximaal 365 dagen naar maximaal 120 dagen. Naar schatting bedraagt deze schadelastdip 10 tot 15% van de omzet.

De totale declaratievergoeding voor revalidatiecentra bedroeg in 2016 EUR 507 mln. Het marktaandeel van de centra is gedaald van 76% in 2012 naar 72% in 2016. Het aantal patiënten nam wel sterk toe, met name de consultaire, icc- en 65+-patiënten.

De centra zijn dus meer patiënten gaan behandelen voor hetzelfde geld. De doelmatigheid is daarmee verder toegenomen. De keerzijde is dat het rendement de laatste jaren sterk onder druk staat.

In de ziekenhuizen is de declaratievergoeding in de periode 2012-2016 met 23% gestegen naar EUR 87 mln. De gemid-

delde schadelast per patiënt blijft lager dan in de centra, mede omdat klinische patiënten alleen in revalidatiecentra worden behandeld.

Het grootste deel van de productie bestaat uit consultaire dbc's. In de universitair medische centra stijgt het aantal 65+-patiënten sterk.

In de zelfstandige behandelcentra (ZBC's) is de declaratievergoeding in de periode 2012-2016 met 48% gestegen naar EUR 115 mln. Er was de afgelopen jaren sprake van een groot aantal nieuwe toetreders. De schadelast per patiënt is hoog bij de ZBC's, maar neemt wel sterk af. De groei bij de ZBC's zit vooral bij de patiëntgroepen 'aandoeningen aan het bewegingsapparaat' en 'chronische pijn'. De omzet bij 'chronische pijn' is de laatste 3 jaar wel gedaald. Hoewel het aantal pijn-patiënten is gestegen, is de schadelast per patiënt sterker gedaald.

De hiernavolgende gegevens tot en met hoofdstuk 7 zijn gebaseerd op de jaarlijkse bedrijfsenquête revalidatiecentra en de jaarlijkse DBC-aanleveringen door de centra- en ZBC-leden van Revalidatie Nederland. Met de beschikbare gegevens kunnen de resultaten van naar schatting meer dan 90% van het totaal van de centra- en zbc-leden worden weergegeven. De trends zijn hiermee representatief voor het geheel van de revalidatiesector.

FIGUUR 2.2 REVALIDATIEPRODUCTIE IN REVALIDATIECENTRA IN DE PERIODE 2013-2017

	2013	2014	2015	2016	2017	% verandering 2017-2016
Kinderen						
Patiëntgebonden tijd (direct)		690.862	655.575	666.764	618.536	-7,2
Patiëntgebonden tijd (indirect)		272.629	276.392	291.082	289.192	-0,6
Klinische opnames	412	436	427	385	393	2,1
Verpleegdagen	29.440	24.278	22.140	21.835	21.210	-2,9
Volwassenen						
Patiëntgebonden tijd (direct)		1.698.249	1.682.204	1.658.913	1.620.592	-2,3
Patiëntgebonden tijd (indirect)		511.116	514.532	524.912	533.031	1,5
Klinische opnames	7.610	7.670	7.688	7.691	7.516	-2,3
Verpleegdagen	439.366	404.098	386.716	387.722	381.850	-1,5
Totaal (kinderen + volwassenen)						
Patiëntgebonden tijd (direct)		2.389.111	2.337.779	2.325.677	2.239.128	-3,7
Patiëntgebonden tijd (indirect)		783.745	790.924	815.994	822.223	0,8
Klinische opnames	8.022	8.106	8.115	8.076	7.909	-2,1
Verpleegdagen	468.806	428.376	408.856	409.557	403.060	-1,6

FIGUUR 1.3 AANTAL REVALIDATIEPATIËNTEN 2015-2017

2015	Consultair	Klinisch	Poliklinisch
Kinderen	12.779	412	13.083
Volwassenen	53.253	7.327	41.527
Totaal	66.032	7.739	54.610
2016	Consultair	Klinisch	Poliklinisch
Kinderen	14.110	375	13.457
Volwassenen	60.373	6.731	43.331
Totaal	74.483	7.106	56.788
2017	Consultair	Klinisch	Poliklinisch
Kinderen	14.446	323	13.426
Volwassenen	61.889	6.254	42.253
Totaal	76.335	6.577	55.679

In dit document wordt uitgegaan van het aantal patiënten dat binnen een behandelsetting en diagnose(groep) is behandeld. Op basis van DBC-zorgproducten wordt de behandelsetting bepaald. Hierbij is een onderscheid te maken tussen poliklinische revalidatie, consultair en klinische revalidatie (>14 verpleegdagen).

Het aantal klinische patiënten neemt gestaag af, en het aantal poliklinische patiënten blijft constant. Groei vindt vooral plaats bij de consultaire patiënten.

3. Revalidatiepatiënten

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de patiënten en de aandoeningen waarvoor zij multidisciplinaire revalidatiezorg ontvangen.

Voor de tabellen en figuren in dit rapport zijn de diagnoses ingedeeld in zeven hoofdgroepen:

Aandoeningen aan het bewegingsapparaat

Hieronder vallen zowel aangeboren als verworven aandoeningen aan ledematen en romp die betrekking hebben op spieren, gewrichten en skelet.

Amputaties

Het betreft hier amputaties van (een deel van) de onderste of bovenste ledematen.

Hersenen

Aandoeningen, aangeboren, of verworven zoals cva's en tumoren, die het functioneren van de hersenen beïnvloeden.

Neurologie

Hieronder vallen voornamelijk aandoeningen aan het perifere zenuwstelsel en neurologische aandoeningen (behalve hersenen) die het functioneren van zenuwen en spieren beïnvloeden.

Dwarslaesie

In deze groep vallen de aandoeningen die zijn veroorzaakt door een, meestal traumatische, onderbreking van de zenuwbanen in het ruggenmerg.

Organen

Aandoeningen aan onder andere hart, longen, huid en bloedvaten.

Chronische pijn

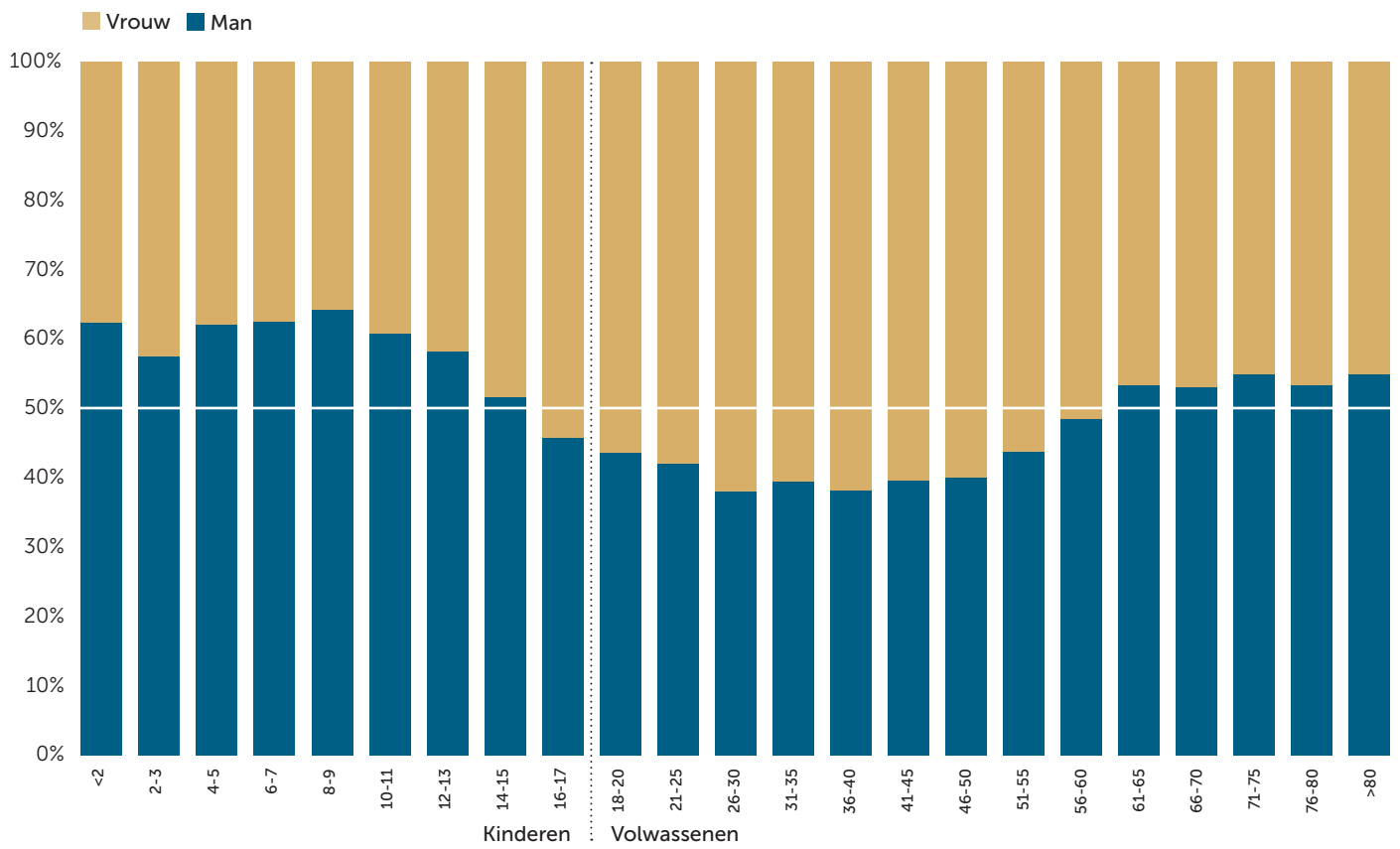
In deze groep is niet de aandoening bepalend maar het beperkte functioneren door pijn.

Deze indeling in hoofdgroepen levert een samenhangend beeld op van de (meest) voorkomende aandoeningen en daaraan gerelateerde revalidatiezorg.

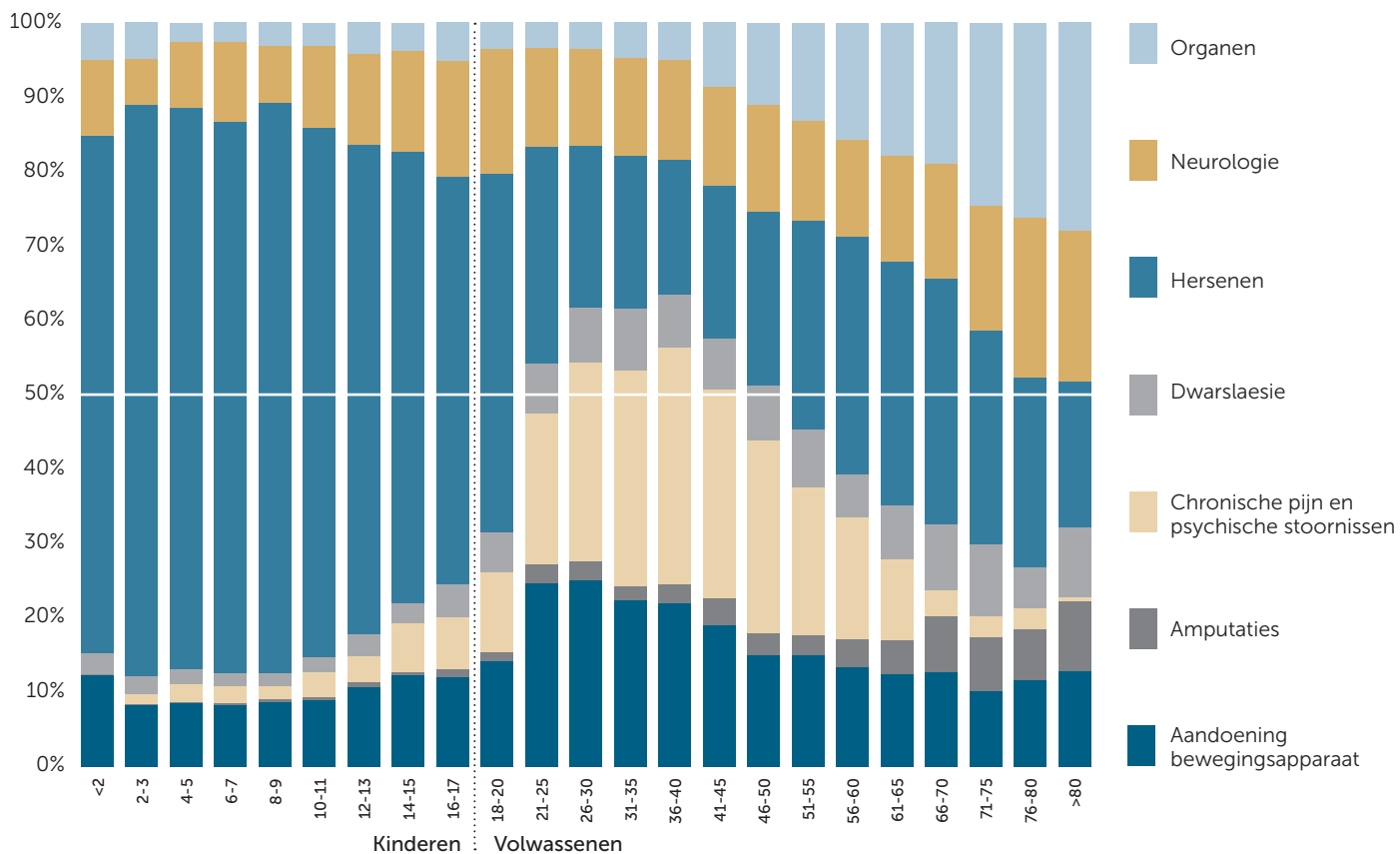

3.1 POLIKLINISCHE PATIËNTEN

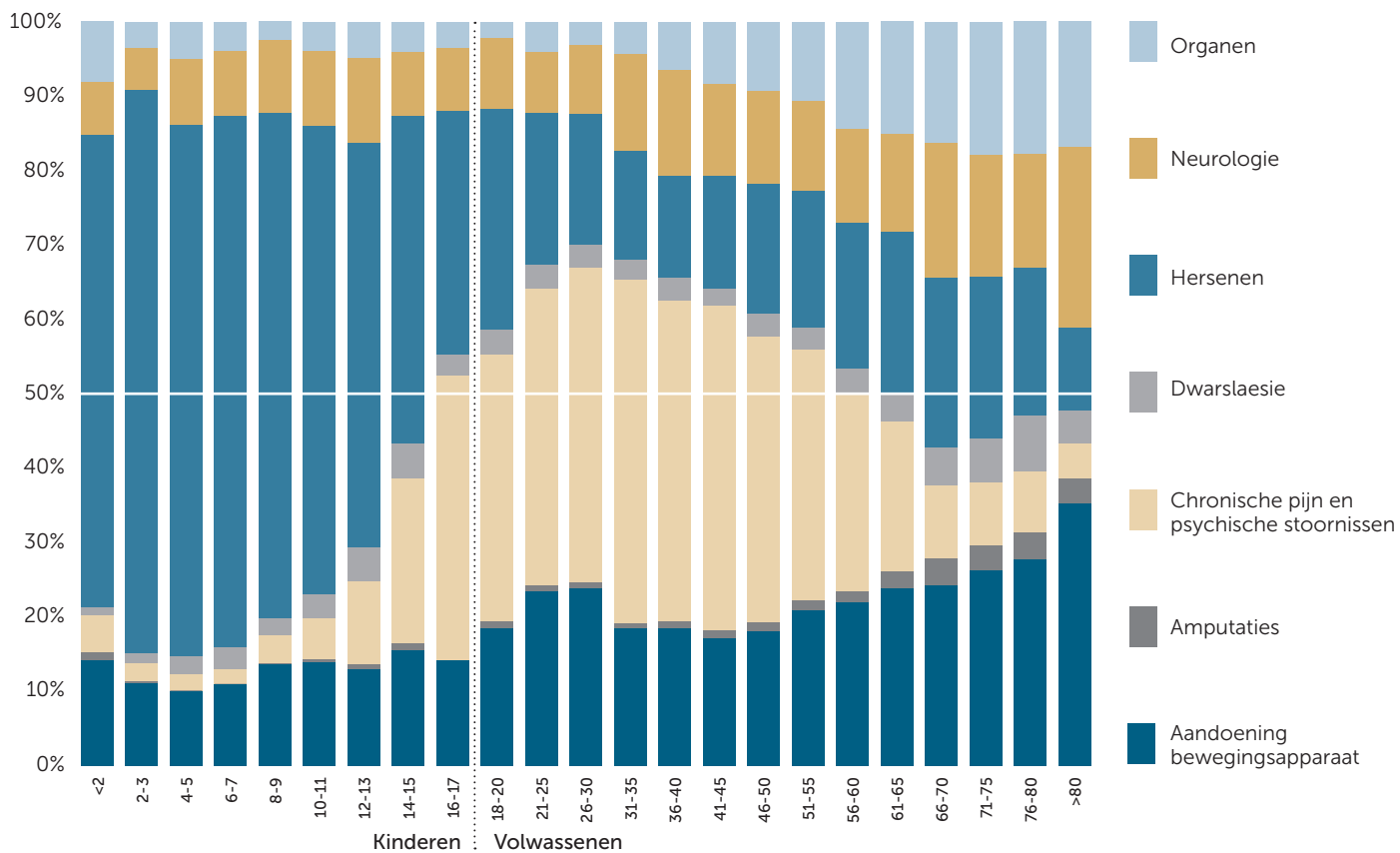
FIGUUR 3.1.1 VERDELING VAN POLIKLINISCHE PATIËNTEN NAAR LEEFTIJD EN GESLACHT 2017

FIGUUR 3.1.2 DIAGNOSES MANNELIJKE POLIKLINISCHE PATIËNTEN NAAR LEEFTIJD 2017

FIGUUR 3.1.3 DIAGNOSES VROUWELIJKE POLIKLINISCHE PATIËNTEN NAAR LEEFTIJD 2017

FIGUUR 3.1.4 MEEST VOORKOMENDE AANDOENINGEN BIJ JEUGDIGE POLIKLINISCHE PATIËNTEN 2017

	Man	Vrouw	Man (%)	Vrouw (%)
Hersenen	5423	3320	70,20%	58,24%
0311 Cerebrale functiestoornissen, incl.cong.	2514	1844	32,54%	32,35%
0312 DCD (Developm.Coördin.Disorder)	2431	1084	31,47%	19,01%
0314 Contusio cerebri	198	185	2,56%	3,25%
0313 CVA	111	83	1,44%	1,46%
0316 Tumor cerebri	83	61	1,07%	1,07%
0315 Infectieuze hersenaandoeningen	64	49	0,83%	0,86%
0317 Overige hersenaandoeningen	22	14	0,28%	0,25%
Aandoeningen bewegingsapparaat	740	740	9,58%	12,98%
0119 Ov aandoeningen bewegingsapparaat	184	207	2,38%	3,63%
0113 Ov aangeboren aandoening beweging	212	174	2,74%	3,05%
0115 Overige aandoening O.E.	92	75	1,19%	1,32%
0111 Aangeboren aandoening B.E.	76	57	0,98%	1,00%
0112 Aangeboren aandoening O.E.	69	62	0,89%	1,09%
0117 Reumatische aandoeningen	42	81	0,54%	1,42%
0114 Overige aandoening B.E.	45	67	0,58%	1,18%
0116 Aandoening wervelkolom, romp	14	14	0,18%	0,25%
0118 Multitrauma	6	3	0,08%	0,05%
Neurologie	816	512	10,56%	8,98%
0414 Neuromusculaire aandoeningen	479	255	6,20%	4,47%
0415 Ov neurologische aandoening	129	88	1,67%	1,54%
0413 Perifeer zenuwletsel/zenuwaandoening	108	82	1,40%	1,44%
0411 Neurologie cerebrosпинаaal	48	48	0,62%	0,84%
0412 Plexusletsel	52	39	0,67%	0,68%
Chronische pijn en psychische stoornissen	251	707	3,25%	12,40%
0715 Overige pijn	71	262	0,92%	4,60%
0713 Chr. Pijnsyndroom WPN 3	43	219	0,56%	3,84%
0716 Psychische stoornissen	108	93	1,40%	1,63%
0712 Chr. Pijnsyndroom WPN 2	12	78	0,16%	1,37%
0714 Chr. Pijnsyndroom WPN 4	13	40	0,17%	0,70%
0711 Chr. Pijnsyndroom WPN 1	4	15	0,05%	0,26%
Organen	276	227	3,57%	3,98%
0616 Overige orgaanaandoeningen	231	199	2,99%	3,49%
0613 Hartaandoeningen	28	17	0,36%	0,30%
0615 Respiratoire aandoeningen	10	6	0,13%	0,11%
0614 Bloedvaten	1	4	0,01%	0,07%
0611 Huidaandoeningen incl. decub/ulcus	3	1	0,04%	0,02%
0612 Brandwonden	3		0,04%	0,00%
Dwarslaesie	188	176	2,43%	3,09%
0513 Spina bifida	152	139	1,97%	2,44%
0512 Dwarslaesie T7-T12 en lager	12	15	0,16%	0,26%
0511 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6	13	10	0,17%	0,18%
0516 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6, AIS A t/m C	7	7	0,09%	0,12%
0515 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6, AIS D	4	5	0,05%	0,09%

vervolg tabel
op volgende pagina

Amputaties	31	19	0,40%	0,33%
0216 Amputatie voet/onderbeen/knie	11	9	0,14%	0,16%
0215 Amputatie bovenbeen /hoger	8	5	0,10%	0,09%
0212 Amputatie onderarm/hand ex vingers	5	2	0,06%	0,04%
0218 Amputatie O.E. niet ges.	4	2	0,05%	0,04%
0213 Amputatie vinger(s)	2	1	0,03%	0,02%
0217 Amputatie te(n)en	1		0,01%	0,00%
Totaal	7725	5701	100,00%	100,00%

FIGUUR 3.1.5 MEEST VOORKOMENDE AANDOENINGEN BIJ VOLWASSEN POLIKLINISCHE PATIËNTEN 2017

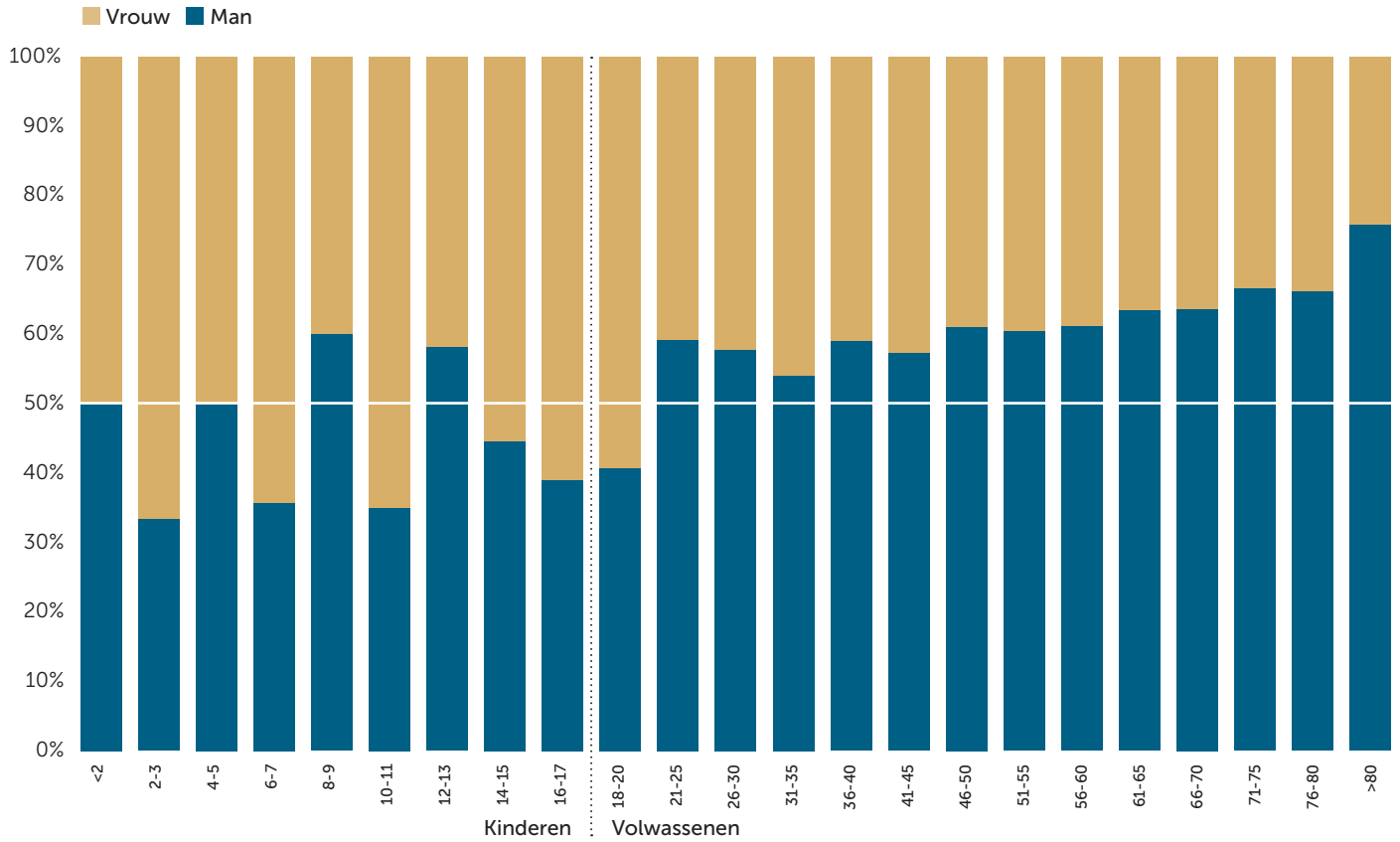
	Man	Vrouw	Man (%)	Vrouw (%)
Chronische pijn en psychische stoornissen	3201	7311	16,78%	31,55%
0713 Chr. Pijnsyndroom WPN 3	1202	3259	6,30%	14,06%
0715 Overige pijn	1147	2312	6,01%	9,98%
0714 Chr. Pijnsyndroom WPN 4	272	712	1,43%	3,07%
0716 Psychische stoornissen	296	479	1,55%	2,07%
0712 Chr. Pijnsyndroom WPN 2	246	468	1,29%	2,02%
0711 Chr. Pijnsyndroom WPN 1	38	81	0,20%	0,35%
Hersenen	5350	4346	28,04%	18,75%
0313 CVA	3299	2453	17,29%	10,59%
0311 Cerebrale functiestoornissen incl.cong.	868	772	4,55%	3,33%
0314 Contusio cerebri	797	728	4,18%	3,14%
0316 Tumor cerebri	166	201	0,87%	0,87%
0315 Infectieuze hersenaandoeningen	112	123	0,59%	0,53%
0312 DCD (Developm.Coördin.Disorder)	61	46	0,32%	0,20%
0317 Overige hersenaandoeningen	47	23	0,25%	0,10%
Aandoeningen bewegingsapparaat	2965	4935	15,54%	21,30%
0114 Overige aandoening B.E.	1152	1570	6,04%	6,77%
0117 Reumatische aandoeningen	426	1423	2,23%	6,14%
0116 Aandoening wervelkolom, romp	457	583	2,40%	2,52%
0115 Overige aandoening O.E.	423	516	2,22%	2,23%
0119 Ov aandoeningen bewegingsapparaat	300	582	1,57%	2,51%
0118 Multitrauma	128	51	0,67%	0,22%
0113 Ov aangeboren aandoening beweging	39	140	0,20%	0,60%
0111 Aangeboren aandoening B.E.	26	44	0,14%	0,19%
0112 Aangeboren aandoening O.E.	14	26	0,07%	0,11%
Neurologie	2775	2997	14,54%	12,93%
0414 Neuromusculaire aandoeningen	1454	1674	7,62%	7,22%
0413 Perifeer zenuwletsel/zenuwaandoening	637	559	3,34%	2,41%
0411 Neurologie cerebrosпинаal	454	575	2,38%	2,48%
0415 Ov neurologische aandoeningen	128	120	0,67%	0,52%
0412 Plexusletsel	102	69	0,53%	0,30%

vervolg tabel
op volgende pagina

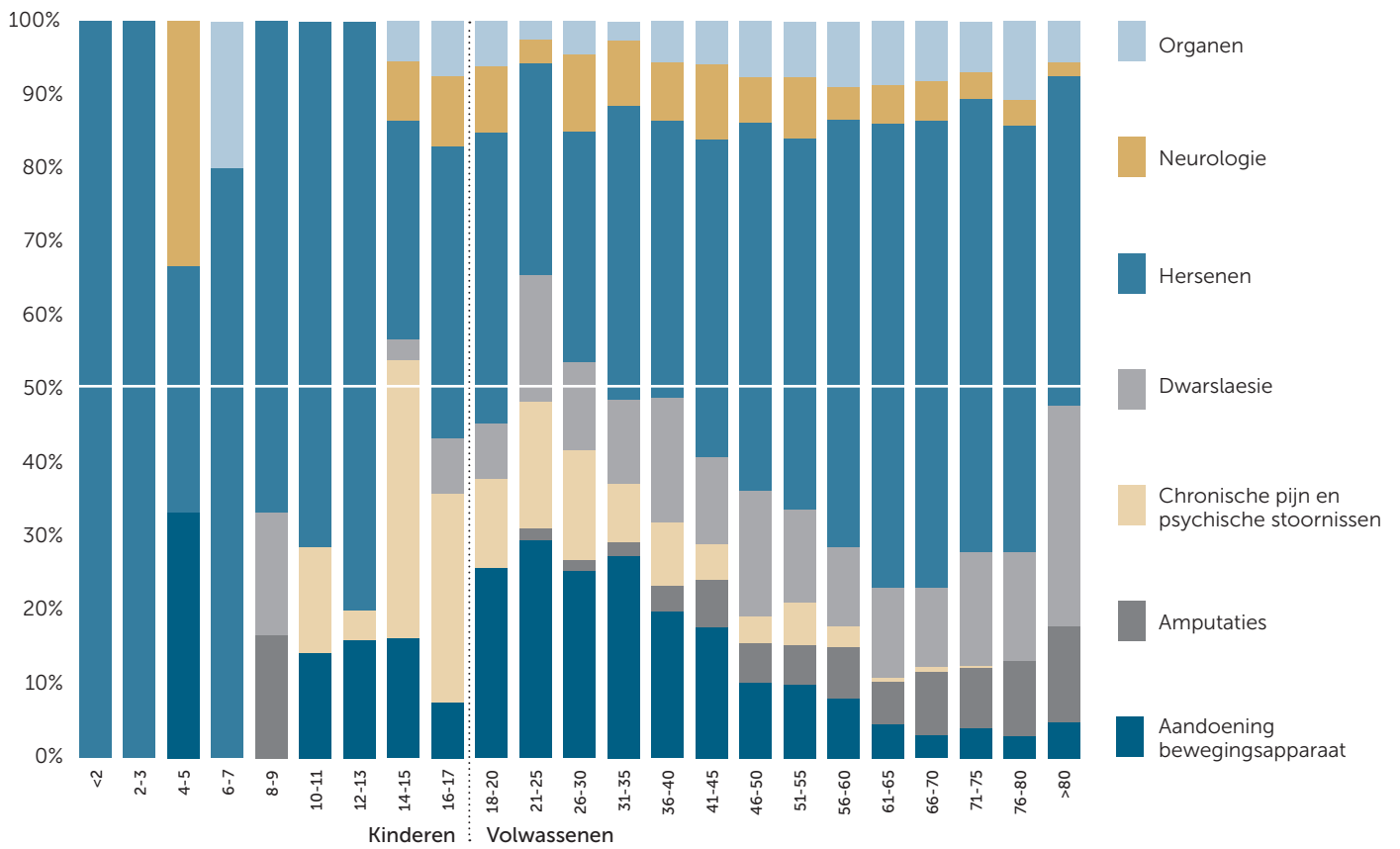
Organen	2603	2396	13,64%	10,34%
0613 Hartaandoeningen	1807	859	9,47%	3,71%
0616 Overige orgaanaandoeningen	495	1220	2,59%	5,26%
0615 Respiratoire aandoeningen	187	248	0,98%	1,07%
0611 Huidaandoeningen incl. decub/ulcus	81	26	0,42%	0,11%
0614 Bloedvaten	30	39	0,16%	0,17%
0612 Brandwonden	3	4	0,02%	0,02%
Dwarslaesie	1406	815	7,37%	3,52%
0512 Dwarslaesie T7-T12 en lager	398	275	2,09%	1,19%
0511 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6	341	154	1,79%	0,66%
0515 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6, AIS D	247	143	1,29%	0,62%
0516 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6, AIS A t/m C	281	99	1,47%	0,43%
0513 Spina bifida	89	123	0,47%	0,53%
0514 Ernstige decubitus tgv dwarslaesie	50	21	0,26%	0,09%
Amputaties	779	374	4,08%	1,61%
0216 Amputatie voet/onderbeen/knie	379	178	1,99%	0,77%
0215 Amputatie bovenbeen /hoger	210	110	1,10%	0,47%
0218 Amputatie O.E. niet ges.	61	33	0,32%	0,14%
0212 Amputatie onderarm/hand ex vingers	52	16	0,27%	0,07%
0211 Amputatie door/boven elleboog	23	12	0,12%	0,05%
0214 Amputatie B.E. niet gesp.	21	8	0,11%	0,03%
0213 Amputatie vinger(s)	18	7	0,09%	0,03%
0217 Amputatie te(n)en	15	10	0,08%	0,04%
Totaal	19079	23174	100,00%	100,00%

3.2 KLINISCHE PATIËNTEN

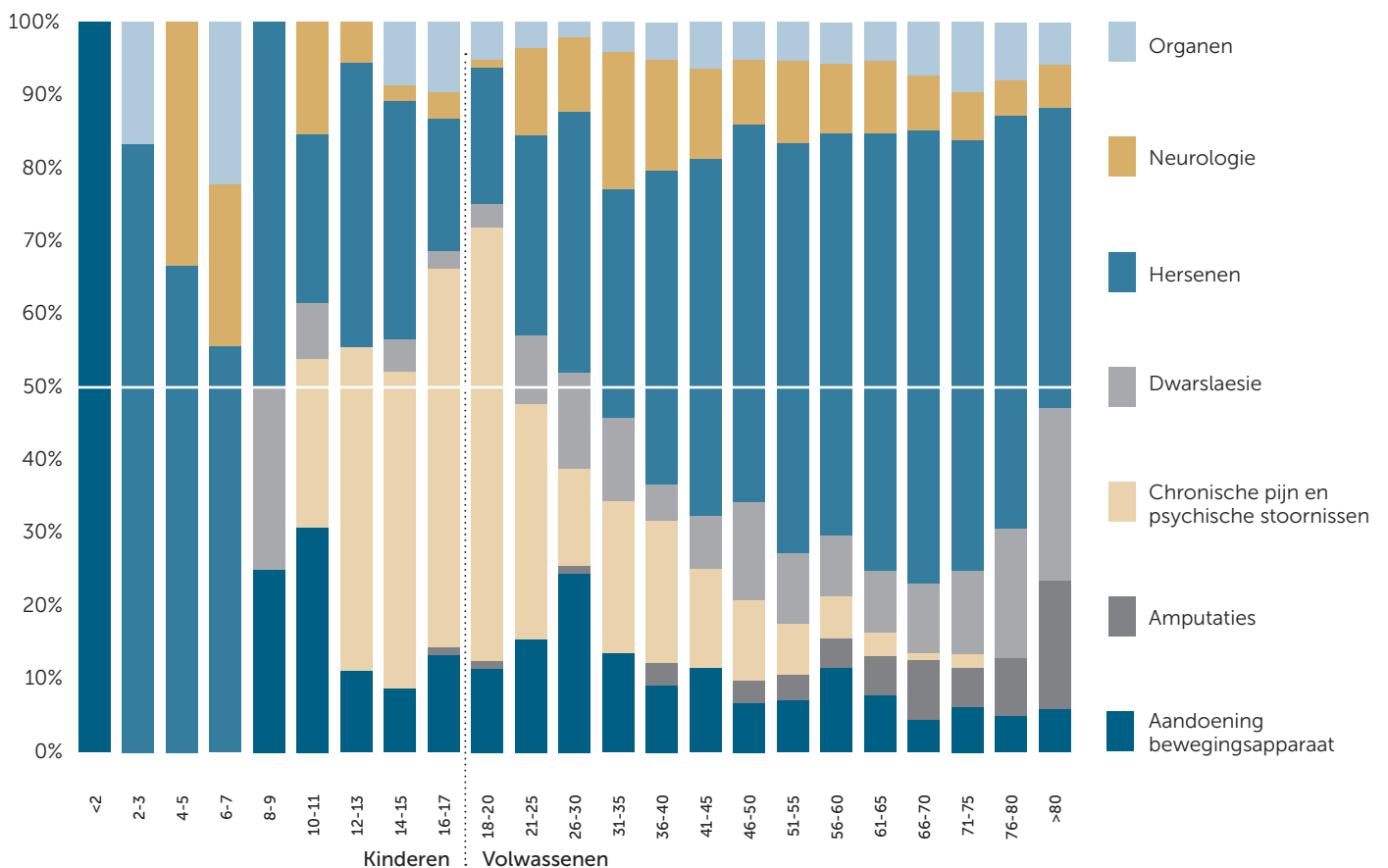
FIGUUR 3.2.1 VERDELING KLINISCHE REVALIDATIEPATIËNTEN NAAR LEEFTIJD EN GESLACHT 2017

FIGUUR 3.2.2 DIAGNOSES MANNELIJKE KLINISCHE PATIËNTEN NAAR LEEFTIJD 2017

FIGUUR 3.2.3 DIAGNOSES VROUWELIJKE KLINISCHE PATIËNTEN NAAR LEEFTIJD 2017

FIGUUR 3.2.4 MEEST VOORKOMENDE AANDOENINGEN BIJ JEUGDIGE KLINISCHE PATIËNTEN 2017

	Man	Vrouw	Man (%)	Vrouw (%)
Hersenen	70	54	50,00%	29,51%
0314 Contusio cerebri	22	18	15,71%	9,84%
0311 Cerebrale functiestoornissen incl. cong.	19	15	13,57%	8,20%
0313 CVA	15	10	10,71%	5,46%
0315 Infectieuze hersenaandoeningen	6	5	4,29%	2,73%
0316 Tumor cerebri	5	3	3,57%	1,64%
0312 DCD (Developm.Coördin.Disorder)	3	2	2,14%	1,09%
0317 Overige hersenaandoeningen		1	0,00%	0,55%
Chronische pijn en psychische stoornissen	31	74	22,14%	40,44%
0713 Chr. Pijnsyndroom WPN 3	14	34	10,00%	18,58%
0715 Overige pijn	7	22	5,00%	12,02%
0714 Chr. Pijnsyndroom WPN 4	7	10	5,00%	5,46%
0716 Psychische stoornissen	3	6	2,14%	3,28%
0712 Chr. Pijnsyndroom WPN 2		2	0,00%	1,09%
Aandoeningen bewegingsapparaat	16	23	11,43%	12,57%
0119 Ov aandoeningen bewegingsapparaat	10	10	7,14%	5,46%
0115 Overige aandoening O.E.	1	5	0,71%	2,73%
0117 Reumatische aandoeningen	1	4	0,71%	2,19%
0116 Aandoening wervelkolom, romp	1	3	0,71%	1,64%
0113 Ov aangeboren aandoening beweging	1	1	0,71%	0,55%
0118 Multitrauma	2		1,43%	0,00%
Organen	7	15	5,00%	8,20%
0616 Overige orgaanaandoeningen	6	14	4,29%	7,65%
0612 Brandwonden	1		0,71%	0,00%
0614 Bloedvaten		1	0,00%	0,55%
Neurologie	9	10	6,43%	5,46%
0414 Neuromusculaire aandoeningen	5	4	3,57%	2,19%
0413 Perifeer zenuwletsel/zenuwaandoening	2	4	1,43%	2,19%
0415 Ov neurologische aandoeningen	2	1	1,43%	0,55%
0411 Neurologie cerebrosпинаal		1	0,00%	0,55%
Dwarslaesie	6	6	4,29%	3,28%
0511 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6	3	1	2,14%	0,55%
0516 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6, AIS A t/m C	1	1	0,71%	0,55%
0515 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6, AIS D		2	0,00%	1,09%
0513 Spina bifida	1	1	0,71%	0,55%
0514 Ernstige decubitus tgv dwarslaesie		1	0,00%	0,55%
0512 Dwarslaesie T7-T12 en lager	1		0,71%	0,00%
Amputaties	1	1	0,71%	0,55%
0216 Amputatie voet/onderbeen/knie	1		0,71%	0,00%
0215 Amputatie bovenbeen /hoger		1	0,00%	0,55%
Totaal	140	183	100,00%	100,00%

FIGUUR 3.2.5 MEEST VOORKOMENDE AANDOENINGEN BIJ VOLWASSEN KLINISCHE PATIËNTEN 2017

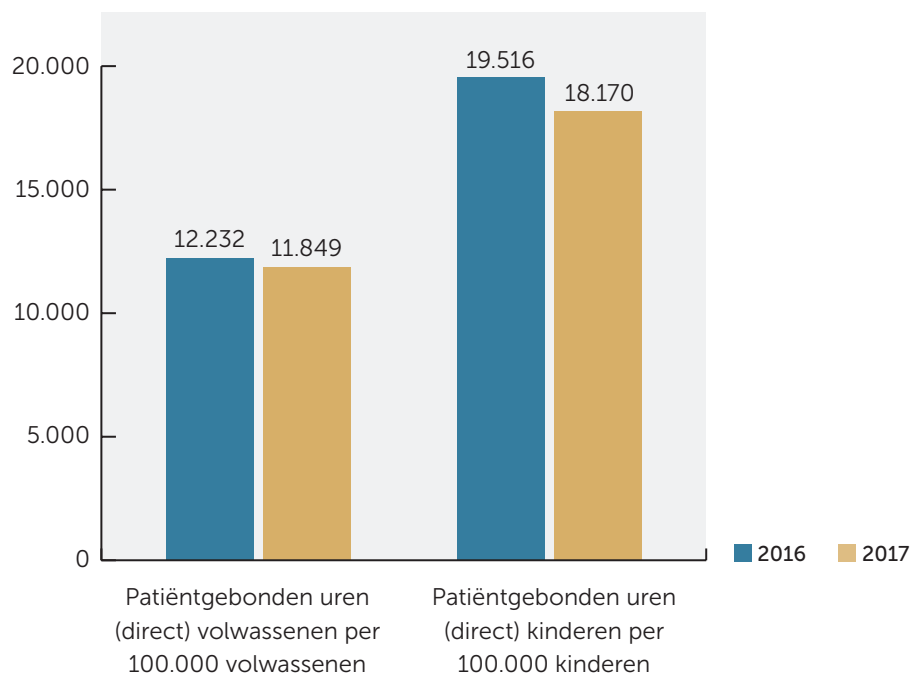
	Man	Vrouw	Man (%)	Vrouw (%)
Hersenen	2075	1250	54,01%	51,82%
0313 CVA	1719	1013	44,74%	42,00%
0314 Contusio cerebri	196	97	5,10%	4,02%
0315 Infectieuze hersenaandoeningen	58	47	1,51%	1,95%
0316 Tumor cerebri	45	59	1,17%	2,45%
0311 Cerebrale functiestoornissen incl.cong.	52	27	1,35%	1,12%
0317 Overige hersenaandoeningen	5	7	0,13%	0,29%
Dwarslaesie	506	236	13,17%	9,78%
0512 Dwarslaesie T7-T12 en lager	159	78	4,14%	3,23%
0511 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6	112	52	2,92%	2,16%
0516 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6, AIS A t/m C	106	40	2,76%	1,66%
0515 Dwarslaesie C1-C8, T1-T6, AIS D	93	46	2,42%	1,91%
0514 Ernstige decubitus tgv dwarslaesie	28	13	0,73%	0,54%
0513 Spina bifida	8	7	0,21%	0,29%
Aandoeningen bewegingsapparaat	366	218	9,53%	9,04%
0118 Multitrauma	128	51	3,33%	2,11%
0115 Overige aandoening O.E.	96	70	2,50%	2,90%
0119 Ov aandoeningen bewegingsapparaat	66	42	1,72%	1,74%
0116 Aandoening wervelkolom, romp	51	36	1,33%	1,49%
0114 Overige aandoening B.E.	12	5	0,31%	0,21%
0117 Reumatische aandoeningen	8	8	0,21%	0,33%
0113 Ov aangeboren aandoening beweging	3	5	0,08%	0,21%
0111 Aangeboren aandoeningen B.E.	2	1	0,05%	0,04%
Neurologie	227	230	5,91%	9,54%
0413 Perifeer zenuwletsel/zenuwaandoening	112	86	2,92%	3,57%
0414 Neuromusculaire aandoeningen	50	80	1,30%	3,32%
0411 Neurologie cerebrospinaal	45	43	1,17%	1,78%
0415 Ov neurologische aandoeningen	16	17	0,42%	0,70%
0412 Plexusletsel	4	4	0,10%	0,17%
Organen	288	143	7,50%	5,93%
0613 Hartaandoeningen	210	74	5,47%	3,07%
0616 Overige orgaanaandoeningen	48	54	1,25%	2,24%
0615 Respiratoire aandoeningen	10	10	0,26%	0,41%
0614 Bloedvaten	9	2	0,23%	0,08%
0611 Huidaandoeningen incl. decub/ulcus	7	1	0,18%	0,04%
0612 Brandwonden	4	2	0,10%	0,08%
Chronische pijn en psychische stoornissen	138	234	3,59%	9,70%
0715 Overige pijn	65	85	1,69%	3,52%
0714 Chr. Pijnsyndroom WPN 4	44	76	1,15%	3,15%
0713 Chr. Pijnsyndroom WPN 3	20	49	0,52%	2,03%
0716 Psychische stoornissen	7	18	0,18%	0,75%
0712 Chr. Pijnsyndroom WPN 2	2	4	0,05%	0,17%
0711 Chr. Pijnsyndroom WPN 1		2	0,00%	0,08%

vervolg tabel
op volgende pagina

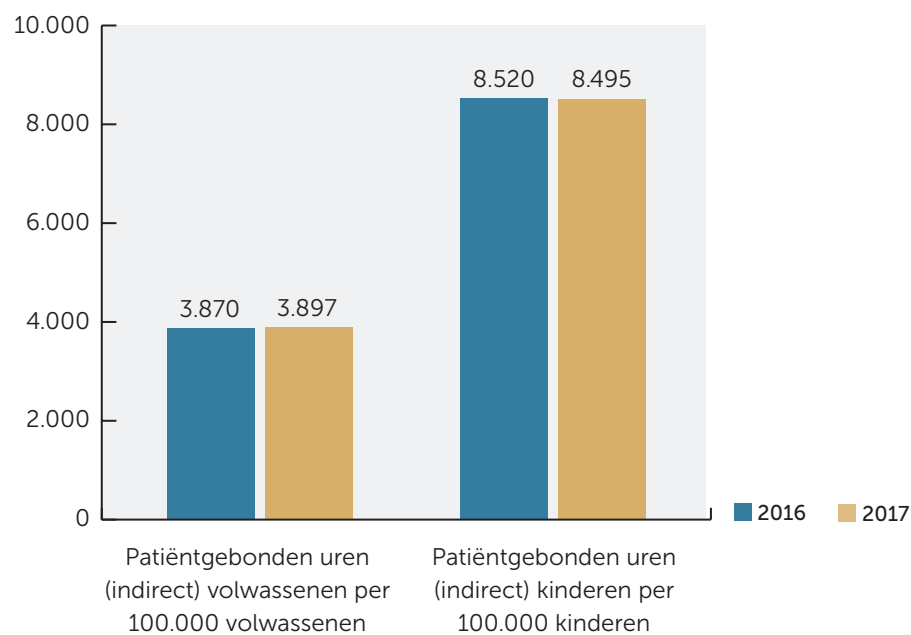
Amputaties	242	101	6,30%	4,19%
0216 Amputatie voet/onderbeen/knie	159	59	4,14%	2,45%
0215 Amputatie bovenbeen /hoger	59	28	1,54%	1,16%
0218 Amputatie O.E. niet ges.	20	9	0,52%	0,37%
0212 Amputatie onderarm/hand ex vingers	3	1	0,08%	0,04%
0211 Amputatie door/boven elleboog	1	2	0,03%	0,08%
0214 Amputatie B.E. niet gesp.		1	0,00%	0,04%
0217 Amputatie te(n)en		1	0,00%	0,04%
Totaal	3842	2412	100,00%	100,00%

4. Behandelproces

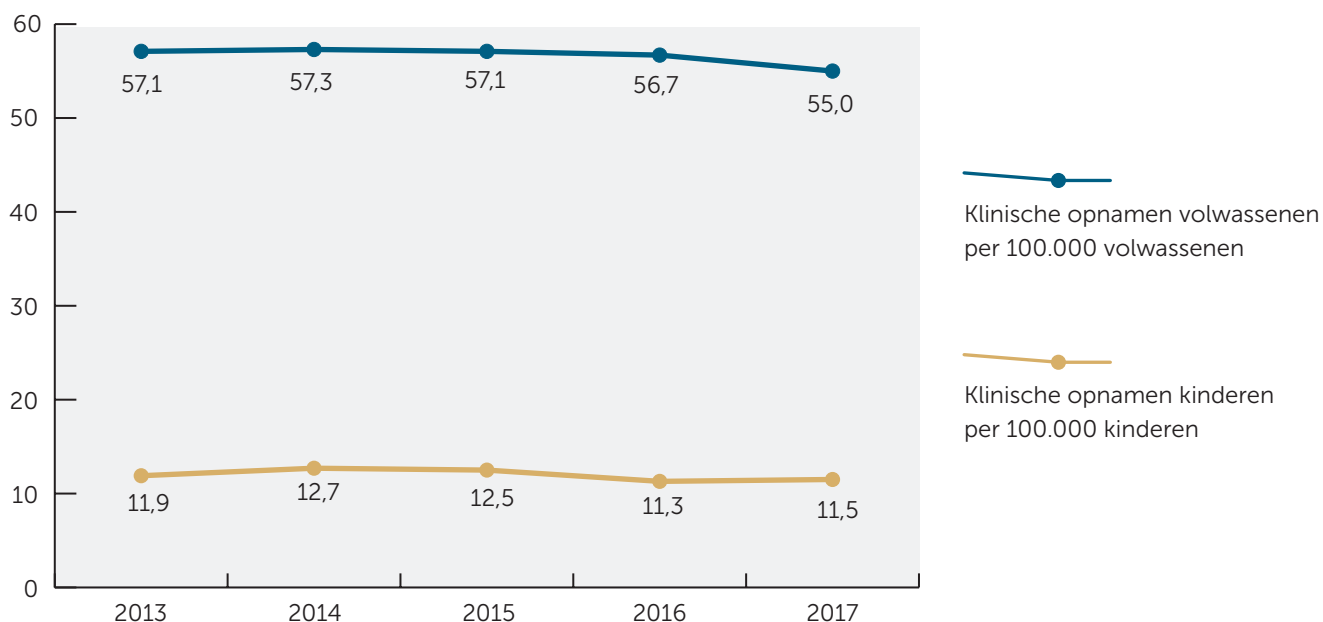
FIGUUR 4.1 AANTAL PATIËNTGEBONDEN UREN DIRECT VOLWASSENEN EN KINDEREN PER 100.000 INWONERS

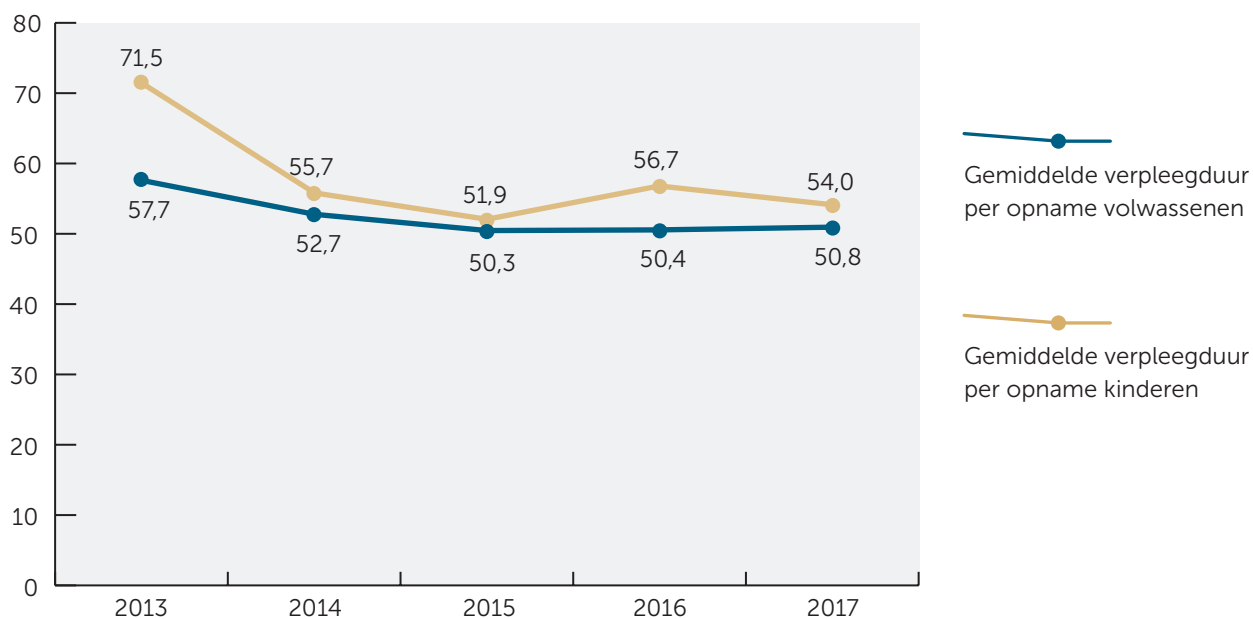
FIGUUR 4.2 AANTAL PATIËNTGEBONDEN UREN INDIRECT VOLWASSENEN EN KINDEREN PER 100.000 INWONERS

FIGUUR 4.3 AANTAL KLINISCHE OPNAMEN VOLWASSENEN EN KINDEREN PER 100.000 INWONERS

FIGUUR 4.4 GEMIDDELDE VERPLEEGDUUR PER OPNAME (IN DAGEN)

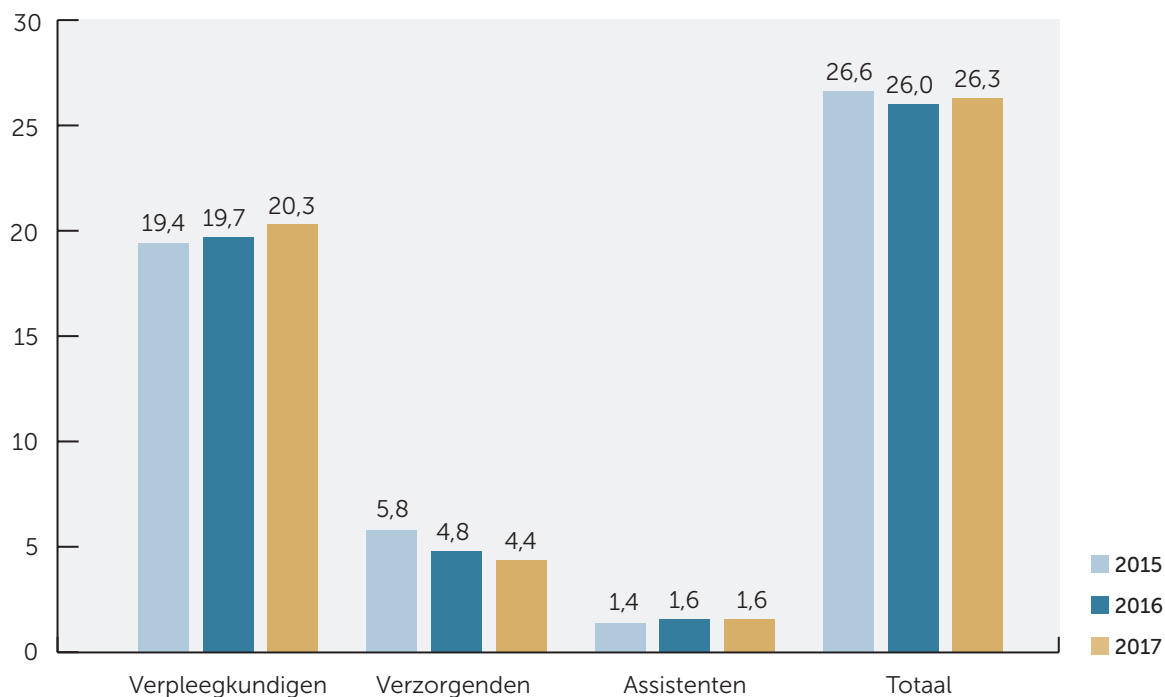

De gemiddelde verpleegduur per patiënt vertoont over de jaren een licht dalende trend. Bij volwassenen stabiliseert deze daling zich op ruim 50 dagen. Bij kinderen is de trend iets grilliger. Dit komt door de lage aantallen patiënten in de klinische kinderrevalidatie, waardoor 'uitschieters' een relatief grote invloed hebben op de gemiddelde verpleegduur.

5. Inzet personeel

FIGUUR 5.1 INZET VERPLEGEND EN VERZORGEND PERSONEEL (IN FTE'S) PER 10.000 VERPLEEGDAGEN

Exclusief Personeel in opleiding.

FIGUUR 5.2 INZET BEHANDELEND EN ONDERSTEUNEND PERSONEEL (IN FTE'S) PER 10.000 PATIËNTGEBONDEN UREN

	2016	2017
Totaal FTE groep 1 per 10.000 directe uren	1,0	0,9
Totaal FTE groep 2 per 10.000 directe uren	0,4	0,4
Totaal FTE groep 3 per 10.000 directe uren	7,6	8,1
Totaal FTE groep 4 per 10.000 directe uren	1,8	1,8
Totaal FTE groep 5 per 10.000 directe uren	3,2	3,4

De groepen die gebruikt zijn komen overeen met de groepen in het Managementoverzicht. Hieronder een overzicht van de gehanteerde groepen.

Groep 1	- Management en staf patiënt/cliëntgebonden functies	Groep 4	- Activiteitenbegeleiders - Bewegingsagogen/sportleiders/psychomotore therapeuten
Groep 2	- Personeel (medische) elektronica en revalidatietechniek - Personeel onderzoeksfuncties		- Cognitief trainers - Maatschappelijk werkers
Groep 3	- Diëtisten - Ergotherapeuten - Fysiotherapeuten - Hydrotherapeuten - Logopedisten - Overig personeel behandelend en ondersteunend - Therapie-assistenten	Groep 5	- Creatief therapeuten (muziek, drama en beeldende vorming) - Sociaal-cultureel werkers - Aio's - Anio's - Geestelijk verzorgers - Verpleegkundig specialisten - Orthopedagogen - Overige medische specialisten - Physician assistants - Psychologen - Revalidatieartsen

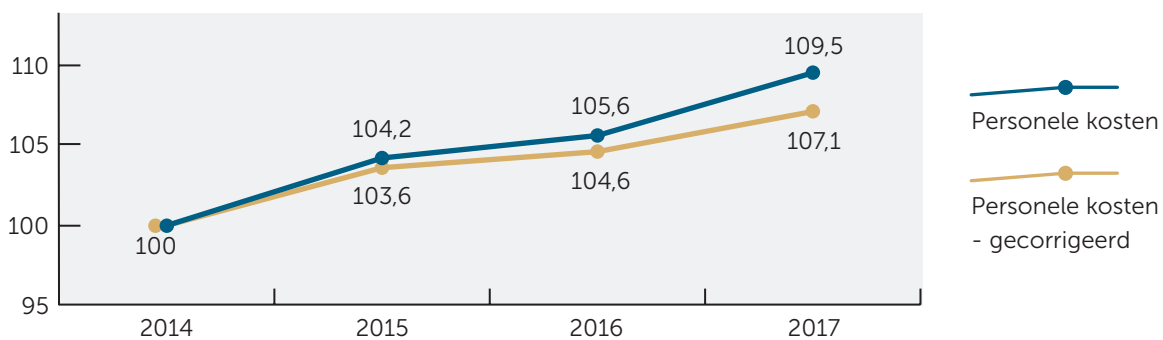
FIGUUR 5.3 BEHANDELINZET PER DISCIPLINE PER DBC HOOFDDIAGNOSEGROEP (IN REVALIDATIECENTRA) 2017

	Aandoeningen bewegingsapparaat	Amputaties	Chronische pijn en psychische stoornissen	Dwarvlaesie	Hersenen	Neurologie	Organen
Activiteiten begeleiding	1,03%	2,39%	0,52%	1,68%	1,85%	0,91%	2,21%
Arts	16,85%	24,08%	11,91%	20,97%	11,81%	16,36%	18,19%
Bewegingsagoog/sportbegeleiding	3,58%	5,18%	3,18%	3,67%	2,28%	2,83%	6,80%
Cognitief trainer	2,36%	0,31%	3,06%	1,44%	1,76%	0,69%	0,40%
Diëtetiek	0,40%	0,98%	0,10%	1,06%	0,47%	1,23%	3,62%
Ergotherapie	21,68%	16,77%	18,76%	20,54%	19,71%	21,05%	8,56%
Fysiotherapie	28,34%	32,04%	25,13%	26,90%	21,29%	26,29%	29,87%
Geestelijke verzorging	0,06%	0,27%	0,02%	0,25%	0,10%	0,13%	0,03%
Hydrotherapie	0,55%	0,33%	0,26%	0,30%	0,33%	0,48%	0,20%
Logopedie	1,40%	0,15%	0,49%	1,27%	11,62%	5,24%	2,44%
Maatschappelijk werk	5,49%	5,68%	7,75%	6,32%	6,33%	8,93%	9,33%
Muziektherapie	0,37%	0,22%	0,34%	0,32%	0,74%	0,75%	0,31%
Orthopedagogie	0,62%	0,09%	0,85%	0,32%	1,53%	0,75%	0,43%
Psychologie	12,18%	3,73%	24,16%	4,39%	9,38%	7,72%	10,70%
Psychologisch medewerker	0,33%	0,08%	1,14%	0,49%	1,72%	0,89%	0,41%
Therapeutische peuterleiders	0,92%	0,01%	0,16%	0,82%	3,49%	1,45%	1,21%
Therapie assistenten	3,85%	7,69%	2,17%	9,27%	5,58%	4,30%	5,30%
Totaal	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

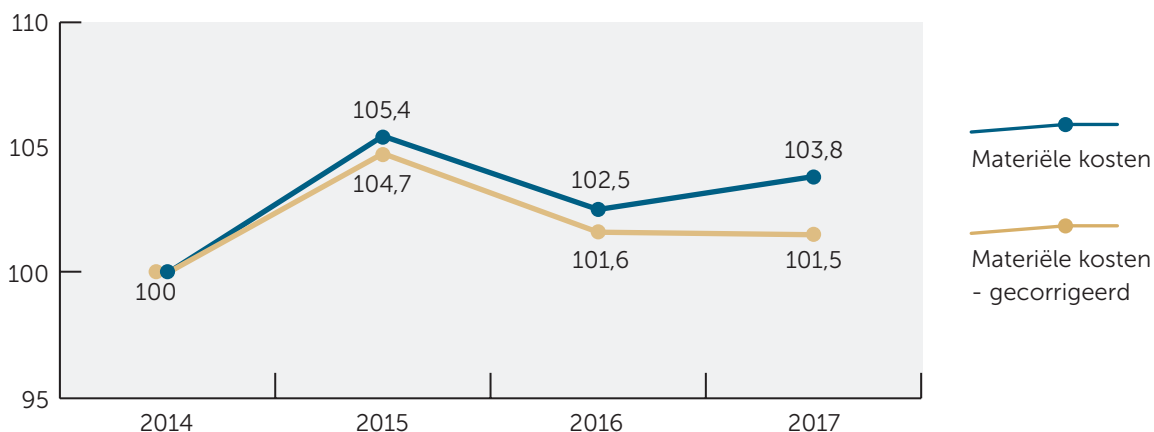
6. Financiën

De gecorrigeerde kosten zijn de kosten gecorrigeerd voor inflatie. Hiervoor is de consumenten prijs index van het CBS gehanteerd.

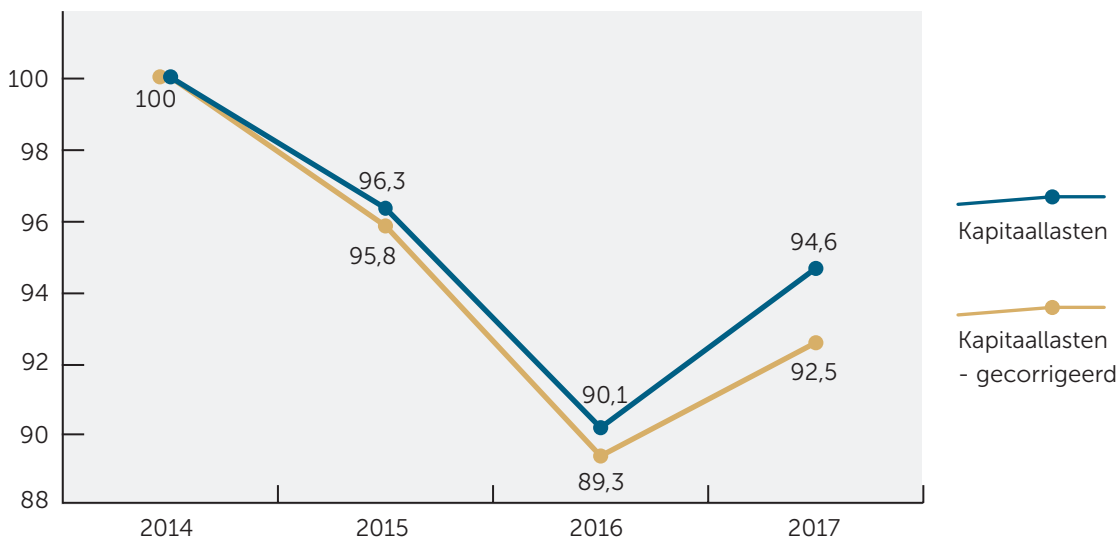
FIGUUR 6.1 ONTWIKKELING VAN DE PERSONELE KOSTEN IN 2014-2017 (2014 = 100)

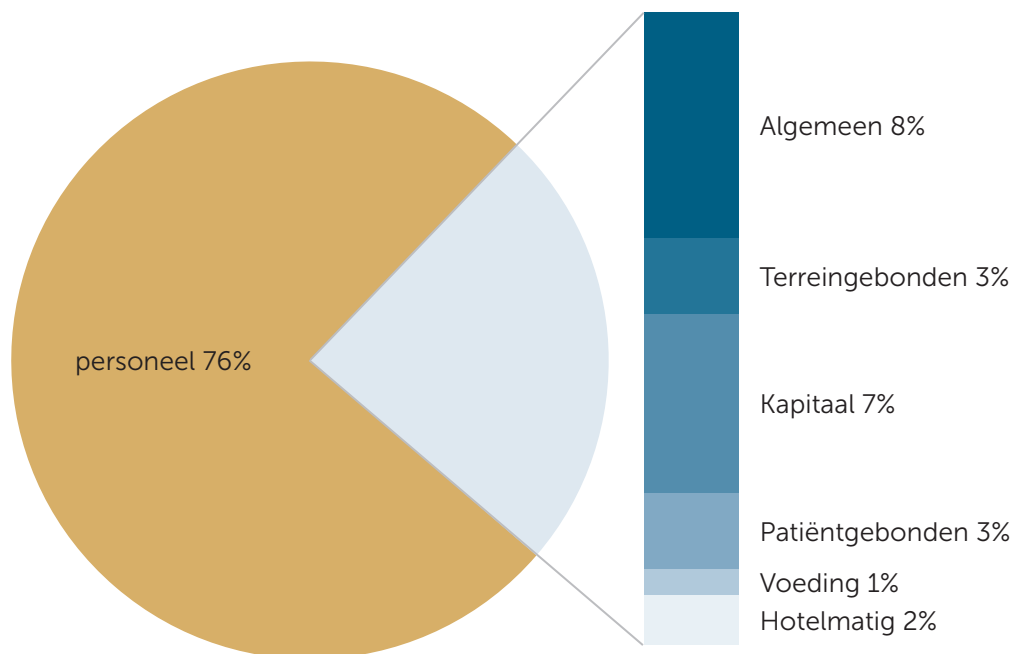
FIGUUR 6.2 ONTWIKKELING VAN DE MATERIËLE KOSTEN IN 2014-2017 (2014 = 100)

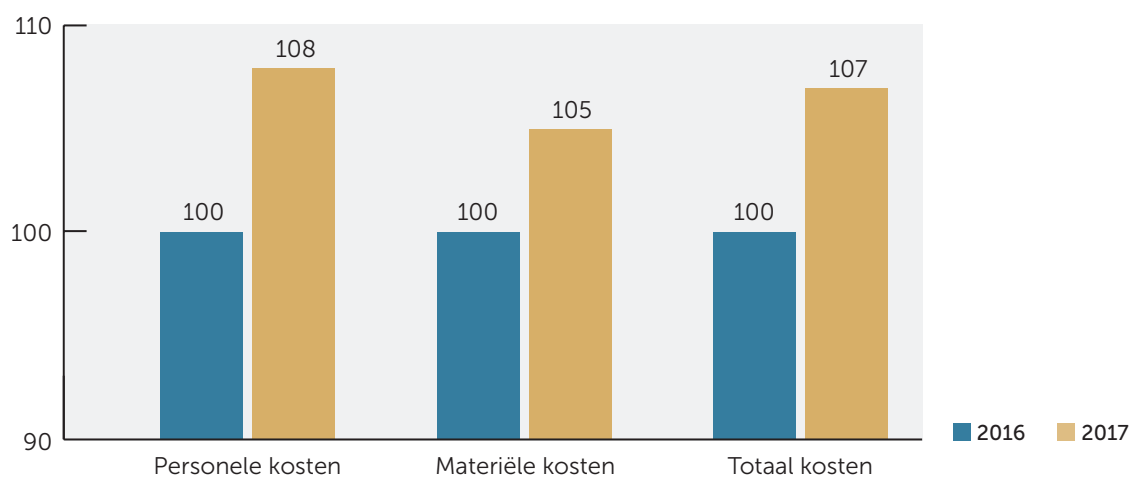
FIGUUR 6.3 ONTWIKKELING VAN DE KAPITAALLASTEN IN 2014-2017 (2014 = 100)

FIGUUR 6.4 KOSTENOPBOUW REVALIDATIECENTRA IN 2017

FIGUUR 6.5: ONTWIKKELING PERSONELE EN MATERIËLE KOSTEN PER 10.000 DIRECTE PATIËNTGEBONDEN UREN (2016=100)

7. Personeel

FIGUUR 7.1 WERKGELEGENHEID IN FTE'S

FTE's	2015	2016	2017
Bedrijfsvoering	1.561	1.527	1.590
Behandeling en ondersteuning	3.249	3.263	3.311
Verpleging en verzorging	1.129	1.090	1.070
Totaal aantal FTE's in loondienst	5.939	5.880	5.971

Er waren in 2017 ca. 6.000 fte's werkzaam in de revalidatiecentra.
Met een gemiddelde fte-factor van 0,7 komt dat overeen met ruim 8.500 werknemers.

FIGUUR 7.2 GEMIDDELDE LEEFTIJD IN JAREN

	2013	2014	2015	2016	2017
Bedrijfsvoering	47,3	48,6	48,3	48,3	48,8
Behandeling en ondersteuning	41,8	43,0	43,3	42,5	42,1
Verpleging en verzorging	42,1	43,3	42,8	42,7	42,7
Gemiddelde leeftijd over alle functies	43,3	44,6	44,5	44,0	44,0

FIGUUR 7.3 GEMIDDELDE DUUR DIENSTVERBAND IN JAREN

	2013	2014	2015	2016	2017
Bedrijfsvoering	11,3	11,8	12,1	11,9	12,3
Behandeling en ondersteuning	9,7	10,4	11,1	10,9	10,7
Verpleging en verzorging	10,6	12,1	11,4	12,4	12,1
Gemiddelde duur dienstverband over alle functies	10,3	11,1	11,4	11,4	11,4

FIGUUR 7.4 VERLOOP PERCENTAGE PERSONEEL

	2013	2014	2015	2016	2017
Bedrijfsvoering	7,9	10,7	9,8	10,5	10,6
Behandeling en ondersteuning	10,2	11,3	10,2	10,3	11,5
Verpleging en verzorging	12,7	12,6	11,1	11,9	12,6
Gemiddelde verloop over alle functies	10,1	11,4	10,2	10,7	11,4

FIGUUR 7.5 ZIEKTEVERZUIM PERCENTAGE

	2013	2014	2015	2016	2017
Bedrijfsvoering	4,7	5,3	5,3	4,6	4,4
Behandeling en ondersteuning	4,1	4,3	4,6	4,1	4,0
Verpleging en verzorging	4,8	5,8	5,1	5,0	4,9
Gemiddelde verzuim percentage over alle functies	4,4	4,9	4,9	4,4	4,3

FIGUUR 7.6 ZIEKTEVERZUIM FREQUENTIE

	2013	2014	2015	2016	2017
Bedrijfsvoering	1,2	1,1	1,0	1,1	1,0
Behandeling en ondersteuning	1,3	1,2	1,2	1,3	1,1
Verpleging en verzorging	1,4	1,8	1,2	1,2	1,2
Gemiddelde verzuim frequentie over alle functies	1,3	1,3	1,1	1,2	1,1

8. Kwaliteit

De revalidatiesector hecht veel waarde aan transparantie. Centraal staat de waarde die de revalidatie toevoegt aan het welbevinden van de patiënt. Om zelf keuzes te maken is het van groot belang dat patiënten over objectieve informatie, ervaringen van andere patiënten en concrete resultaten van behandelingen kunnen beschikken. Daarnaast leggen zorgverzekeraars en overheid de nadruk op bewezen effectiviteit. Daarbij wordt zowel gekeken naar gemeten kwaliteit als ervaren kwaliteit.

De revalidatiesector werkt sinds 2004 met prestatie-indicatoren. Zo is op relatief eenvoudige wijze vast te stellen hoe de Nederlandse revalidatie instellingen presteren. Om de prestaties in kaart te brengen wordt jaarlijks een set prestatie-indicatoren vastgesteld. Deze indicatoren zijn opgesteld samen met de Nederlandse Vereniging van Revalidatieartsen (VRA), met de koepel van zorgverzekeraars (ZN) en met de patiëntenbeweging (het LSR). Ook de Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen (NVZ) is vanaf 2016 betrokken bij de ontwikkeling van de Kwaliteitsindicatoren. Hieronder worden enkele opvallende resultaten weergegeven.

Medicatieveiligheid - Elektronisch voorschrijven

Vindt in de revalidatie-instelling/revalidatieafdeling van het ziekenhuis elektronisch voorschrijven van medicatie plaats in de kliniek?

Groep	2016	2016 N	2017	2017 N
Revalidatiecentra	68% Ja	34	100% Ja	21
Revalidatieafdelingen van ziekenhuizen	33% Ja	3	0% Ja	0
ZBCs	0% Ja	37	0% Ja	0
Totaal: alle aangeleverde revalidatie-instellingen	32% Ja	74	100% Ja	21

Vindt in de revalidatie-instelling/revalidatieafdeling van het ziekenhuis elektronisch voorschrijven van medicatie plaats op de polikliniek?

Groep	2016	2016 N	2017	2017 N
Revalidatiecentra	58% Ja	43	53% Ja	38
Revalidatieafdelingen van ziekenhuizen	91% Ja	45	100% Ja	40
ZBCs	0% Ja	37	0% Ja	30
Totaal: alle aangeleverde revalidatie-instellingen	53% Ja	125	56% Ja	108

Revalidatieafdelingen van ziekenhuizen hebben elektronisch voorschrijven van medicatie goed ingevoerd. Revalidatiecentra laten een grote verbetering van elektronisch voorschrijven in de kliniek zien; in de polikliniek is nog verbetering mogelijk.

Tevredenheid - Algeheel rapportcijfer

Wat is het gemiddelde rapportcijfer dat patiënten geven aan de revalidatie-instelling?

Groep	2015	2015 N	2016	2016 N	2017	2017 N
Revalidatiecentra	8,4	33	8,4	43	8,5	39
Revalidatieafdelingen van ziekenhuizen	8,6	9	8,4	20	8,5	16
ZBCs	0	0	8,4	33	8,5	31
Totaal: alle aangeleverde revalidatie-instellingen	8,5	42	8,4	96	8,5	86

Tevredenheid - Aanbeveling

Welk percentage van de patiënten zou de revalidatie-instelling aanbevelen aan andere revalidatiepatiënten?

Groep	2015	2015 N	2016	2016 N	2017	2017 N
Revalidatiecentra	95	40	93	44	94	39
Revalidatieafdelingen van ziekenhuizen	94	11	91	18	81	15
ZBCs	95	1	94	33	94	31
Totaal: alle aangeleverde revalidatie-instellingen	95	52	93	95	92	85

De tevredenheid van patiënten is met een 8,5 zeer goed te noemen. Dit cijfer is voor elk type instelling hetzelfde. Ook het aanbevelingsgedrag ligt bij de verschillende typen instellingen bijzonder hoog. Voor meer uitgebreide kwaliteitsinformatie per revalidatie-instelling wordt verwezen naar het kwaliteitsvenster revalidatie: <https://revalidatie.nvz-kwaliteitsvenster.nl/>

COLOFON

Uitgave van Revalidatie Nederland
Tekst: Revalidatie Nederland
Fotografie: Inge Hondebrink
Vormgeving: Jet Westbroek
Drukwerk: Drukwerkdeal

Revalidatie Nederland
Oudlaan 4
Postbus 9696
3506 GR Utrecht
Tel: 030 - 2739384
Mail: info@revalidatie.nl
www.revalidatie.nl